

EDUKACJA POD LUPĄ

EVIDENCE
INSTITUTE

Academic resilience. O fenomenie uczniów, którzy pokonują trudności i osiągają sukcesy w nauce.

TRUDNE WARUNKI, DOBRE EFEKTY

Każdy nauczyciel miał wielu uczniów, którzy mimo niekorzystnej sytuacji życiowej radzili sobie dobrze w szkole. Dzieje się tak dzięki ich dużemu nakładowi pracy, zdolnościom, ale również ich osobowości.

AUTORZY

Marek Smulczyk, Evidence Institute

Maciej Jakubowski, Evidence Institute oraz Uniwersytet Warszawski

Szkolny sukces w postaci dobrych ocen albo wysokich wyników egzaminacyjnych często jest też efektem intensywnej współpracy dydaktyczno-wychowawczej między nauczycielem a uczniem doświadczającym różnych wyzwań. Ciekawy nurt badań edukacyjnych nad academic resilience poddaje analizie tych uczniów, próbując wyjaśnić fenomen radzenia sobie w nauce, mimo doświadczania trwałych przeciwności.

Od kilku lat na świecie wzrasta zainteresowanie problematyką resilience. Psychologiczne, termin ten jest definiowany jako zdolność osoby do skutecznego dostosowania się do zadań życiowych w obliczu niekorzystnej sytuacji społecznej lub trudnych warunków bytowych. Academic resilience to jeden z wymiarów resilience opisujący uczniów, którzy mimo pochodzenia z ubogich lub słabiej wykształconych rodzin uzyskują wysokie wyniki w nauce (Masten, 2001 – literatura). W polskiej literaturze występują różne tłumaczenia terminu resilience: odporność, prężność czy sprężystość psychiczna. Postulujemy, by posługiwać się oryginalnym terminem resilience, gdyż żadne z propozycji tłumaczeń nie oddaje sensu znaczenia tego pojęcia.

Wiedza o procesach resilience doskonale wpisuje się w popularną obecnie problematykę kształtowania umiejętności społeczno-emocjonalnych uczniów. W pracy dydaktycznej i wychowawczej, a także profilaktycznej i terapeutycznej z dziećmi i młodzieżą za kluczowe uznaje się działania mające na celu rozwijanie pozytywnych postaw i umiejętności młodych ludzi. Dzięki temu stają się lepiej przygotowani do funkcjonowania w codziennym życiu (Borucka i Ostaszewski, 2008 – literatura).

OD RESILIENCE DO ACADEMIC RESILIENCE

Academic resilience, jako metafora dobrych efektów osiąganych w trudnych warunkach, pomaga zrozumieć, dlaczego uczniowie będący w trudnej sytuacji osiągają sukcesy w szkole. Badanie academic resilience jest ważne z naukowego punktu widzenia, ale ma też ogromne znaczenie dla polityki edukacyjnej czy też codziennej praktyki nauczycieli. Zjawisko to nawiązuje do mechanizmów merytokratycznych w społeczeństwie. Osoby, które wkładają wysiłek w naukę i rozwój swoich kompetencji, mają szanse na uzyskanie awansu społecznego lub wyjście z trudnej sytuacji ekonomicznej. Dlatego kształtowanie takich kompetencji, szczególnie wśród uczniów z rodzin doświadczających trudności, może być traktowane jako istotny element oddziaływań systemowych w edukacji. Już od ponad 50 lat wiadomo z licznych badań, że tacy uczniowie mogą uczyć się w inny sposób niż ich koledzy (Sandoval-Hernandez i Białowolski, 2016 – literatura).

JACY SĄ UCZNIOWIE, KTÓRYCH CECHUJE ACADEMIC RESILIENCE?

- wkładają więcej wysiłku w odrabianie prac domowych;
- przejawiają większe zaangażowanie podczas pracy grupowej na lekcji;
- lepiej zarządzają swoim czasem zarówno w szkole, jak i po zajęciach;
- cechuje ich aktywne uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych;
- interesuje ich aktywność naukowa;
- mają większe poczucie skuteczności oraz poczucie kontroli nad sukcesami i niepowodzeniami w szkole niż ich rówieśnicy;
- rzadziej oglądają telewizję;
- ich rodzice okazują większe niż przeciętne zaangażowanie w ich naukę.

ROLA SZKOŁY W BUDOWANIU ACADEMIC RESILIENCE UCZNIÓW

Jednym z głównych zadań szkoły jest budowanie kompetencji społecznych w równym stopniu tak jak kompetencji szkolnych i zawodowych. Wioletta Junik podkreśla (2011), że szkoła jest szczególnym miejscem wzmocnienia resilience uczniów. Pierwsze osiągnięcia i porażki są nie tylko informacją o poziomie zrealizowania celów kształcenia, ale także elementami procesu budowania tożsamości społecznej ucznia. To, co uczeń myśli o sobie i jak postrzega swoje miejsce w otaczającym świecie, wpływa na zaangażowanie w uczenie się i jego wyniki. W sytuacji, gdy w rodzinie ucznia nie jest możliwe zapewnienie wsparcia w nauce, to nauczyciele i pedagodzy powinni rozbudzać motywację ucznia do nauki. Ważnym zadaniem jest też tworzenie warunków rozwoju umiejętności niezbędnych do konstruktywnego rozwiązywania problemów oraz budowanie adekwatnej samooceny wśród wychowanków.

RESILIENCE JAKO PRZEWYCIĘŻENIE WPŁYWU STATUSU SOCJOEKONOMICZNEGO

W 2011 r. OECD przedstawiło raport o uczniach resilience. Uczniowie ci zaliczali się jednocześnie do grupy o najniższym statusie socjoekonomicznym, a ich wyniki plasowały się w jednej trzeciej najwyższych wyników w teście PISA w danym kraju. Można powiedzieć, że wyznacznikiem badanej próby było to, że ich rezultaty były wyższe, niż można było przewidzieć na podstawie informacji o statusie socjoekonomicznym. Okazało się, że sukces szkolny jest możliwy w grupie uczniów pochodzących z rodzin o niskim statusie, o ile wyróżniają ich pozytywne czynniki, które pomagają stawać się odpornym na przeciwności (patrz ramka poniżej).

CO POWODUJE ZE UCZEŃ STAJE SIĘ ODPORNY NA PRZECIWNOCI LOSU I OSIĄGA SUKCESY EDUKACYJNE?

- więcej czasu spędzonego na nauce;
- pozytywne podejście do uczenia się;
- pewność siebie w zakresie możliwości szkolnych.

Źródło: OECD, 2011

Ponadto autorzy raportu zaprezentowali, jak rozkładają się wyniki z pomiaru rozumowania w naukach przyrodniczych dla uczniów resilient w poszczególnych krajach biorących udział w badaniu. Analizy pokazały, że polscy uczniowie cechujący się academic resilience wypadli w 2006 r. w granicach przeciętnego wyniku w krajach OECD i lekko powyżej średniej wśród wszystkich uczestników badania. Warto dodać, że w jednym z raportów dotyczących ostatniej edycji badania PISA, której główną dziedziną była matematyka, pokazała znaczną poprawę w tym zakresie. Liczba uczniów resilient wzrosła w Polsce o 2,4 proc. między 2003 r. a 2012 r., co pokazuje wykres przedstawiony obok. Szczegółowe dane znajdują się w raporcie PISA 2012 w tabeli II.2.7b oraz na rysunku II.2.14 (OECD, 2013 - literatura). Tylko cztery inne kraje (na 29 ogółem z porównywalnymi danymi) odnotowały poprawę w tym zakresie. Warto te wyniki odnieść do dyskusji o tym, czy gimnazja pomagają odnieść najsłabszym uczniom sukces i czy wyrównują szanse edukacyjne. Jak widzimy, przynajmniej jeśli chodzi o przełamywanie barier, to polskie gimnazja mają tutaj zdecydowanie swój pozytywny wkład.

Badania obejmujące academic resilience sugerują również, że promowanie zaangażowania w uczenie się wśród młodych ludzi ze środowisk nieuprzywilejowanych pod względem społeczno-ekonomicznym może być sposobem na niwelowanie nierówności edukacyjnych. Dzieje się to dzięki zapewnieniu uczniom warunków do rozwoju ich motywacji do uczenia się oraz pracy nad pewnością siebie i kształtowaniem kompetencji związanych z uczeniem się. O tym, jacy uczniowie przełamują bariery w polskiej szkole i w jaki sposób budować academic resilience napiszemy w następnym odcinku cyklu "Edukacja pod lupą".

Literatura

Borucka, A., Ostaszewski, K. (2008) "Koncepcja resilience. Kluczowe pojęcia i wybrane zagadnienia", "Medycyna Wieków Rozwojowego", 12(2), 587-597

Junik, W. (2011) "Resilience. Teoria – badania – praktyka", Warszawa, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia

Masten, A. S. (2001) "Ordinary magic. Resilience processes in development", "American Psychologist" 56(3), 227-238

OECD (2011) "Against the Odds. Disadvantaged Students Who Succeed in School", Paris, OECD Publishing

OECD (2013) "PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed" (Volume II), Paris, OECD Publishing

Sandoval-Hernandez, A., Bialowolski, P. (2016) "Factors and conditions promoting academic resilience: a TIMSS based analysis of five Asian education systems", "Asia Pacific Educ. Rev." DOI: 10.1007/s12564-016-9447-4.

Marek Smulczyk jest badaczem zajmującym się psychologią i socjologią edukacji. Od kilku lat realizuje krajowe i międzynarodowe programy badawcze dotyczące jakości edukacji, pomiaru kompetencji oraz monitorowania osiągnięć szkolnych. Jest wykładowcą akademickim i trenerem z zakresu psychologii społecznej i pedagogiki.

Dr Maciej Jakubowski był w latach 2012-2014 podsekretarzem stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Założyciel Evidence Institute, pracuje jako konsultant dla organizacji międzynarodowych i rządów w Europie i Azji. Adiunkt na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Pracował w zespole zarządzającym badaniem PISA w siedzibie OECD w Paryżu (2008-2012).

Edukacja pod lupą – cykl publikacji w Głosie Nauczycielskim poświęcony istotnym dla praktyki szkolnej wynikom badań naukowych. Partner cyklu: Evidence Institute.